

СВЕТЛАЯ, ПРАЎДЫВАЯ ФАНТАЗІЯ

Пра Веру-вагерачку, Пра яе гора-горачка, Пра яе малых дзяцей, Пра вагняныя малотычкі...

Магчыма, для многіх чытачоў казка «Пра жыццё-быццё» была той самай, першай самастойнай працаванай кніжкай, той самай падказкай, якую не спіраюць з памяці ні час, ні падаць.

Многія нашы крытыкі і літаратуразнаўцы не раз адзначалі «моцны і самабытны талент» В. Віткі як празаіка, лірыка, драматурга, даследчыка літаратуры, перакладчыка...

Казкі В. Віткі аддаў больш як два дзесяцігоддзі творчай, напружанай працы. Самыя маленькія чытачы знаходзяць у ім захапляючага і разумнага, добрага і спагадлівага субседаніка і дарачыка.

Казкі В. Віткі маюць адну вельмі важную асаблівасць. Нягледзячы на тое, што яны адрасаваны маленькім, дзіцячым іх чытачоў вельмі шмат.

Многа сілсала аб тым, што В. Вітка добра ведае дзяцей, умее з імі гаварыць, што юныя

Вітка Васіль, Казкі, Мінск «Народная асвета», 1968 г.

ПАЭЗІЯ МУЖНАСЦІ І ГЕРАІЗМУ

Барвовая кветка лотас — сімвал прыгажосці і незалежнасці ў в'етнамскага народа. Кнігу вершаў паэтаў гэтай гераічнай зямлі перакладчык Язеп Семяжона назваў «Апалены лотас».

Думам, што самыя патрабавальныя чытачы атрымаць асаду ад знаёмства з залатымі россыпамі класічнай паэзіі в'етнама ў раздзеле «Выскароднасць і чалавечнасць».

чытачы даверліва раскрываючы свае сэрцы гэтай душоўнаму паэту, што ён заслужыў прызнанне і любоў дзяцей.

Калі ўважліва ўчытацца ў казкі В. Віткі, то можна лёгка ўбачыць імкненне аўтара ўзбагаціць духоўны свет дзіцяці. Бо той свет, у якім дзіця робіць першыя крокі, складаны і разнастайны.

Самая істотная рыса казак В. Віткі — сапраўды грамадзянскі патрыятызм, бяспечная любоў да нашай Радзімы.

Аб характэры і багаціх Беларускага аб лепшых традыцыях нашага народа, аб вярненні нашай краіны да нашых традыцыйнага пісьма казка «Буслінае лета».

Невядзілі, але захапляючы сваёй чыснёй «Дударык» увесць прасякнуты народнай трапавіцаю, дасціпаю, вяселлю.

Спадзішка пад куст падлоўз і пацірку — хоць за хвост, З пера выказаў дуду: — Ой, зайграю, зайграю, Што было, тое спылю, Падыду і дудзіць у сяло, Я пад перым парог, А мне з хаты — пірог, Я на людзям тугу тугу... Усе яснаць па пірагу...

«Казка пра цара зубра» — гэта ж гімн чалавечай працы, гімн квітнеючай Беларусі,

Калі ж месці запанавалі Лель прадраўра з гушчара, Стаў асілка бем-бем, Узвёс адліты з серабра, І яны брат яго Явіра, Што завешча У нас «МАЗ».

Гэта ж хіт і роў-віллі, Сам жа нечуванай сілы, Што яму ўжо сорак тры, Нават тысячна, Мільёны Паслухмяны Васілю, Ён падмае ўсю зямлю!

Беларуская казка... Спрадзёку памагаюць яна людзям верыць у свае сілы, фарміраваць іх самавядомасць, выходзіць у іх пачуццё годнасці. І В. Вітка — адзін з найбольш таленавітых і самабытных казачнікаў.

Шчыра радуецца, што «вядзінны звышай» новых казак В. Віткі вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

М. ДЗЯШКЕВІЧ.

клятава гукаць яго словы ў звароце да свайго краю: О, храй мой, калі над табой заграмяць Грамамі Ішоў навальніцы, Нічога б я так не хацеў, як стаць тваёй бранявой чарапашай!

Амерыканскія агрэсары зноў бамбаць шматлікутну в'етнамскую зямлю, ільцеца кроў мірнага насельніцтва. І народ, поўны гнева і абурэння, адстойвае сваю незалежнасць з яшчэ большай упарнасцю і рашучасцю. У вершы «Гнеў» Тхэй Цынь гаворыць:

Сэрца маё — боль, Сэрца маё — гнеў! Край наш вямлэй наём, Край мой ад плачу маяму.

Наскораным і свабодным бацьчы сваёй родны край паэт Кім Чын, У вершы «Зеніткам гераічнай Поўначы» ён ганарыцца, што «наш Поўдзень, наша Поўнач — гэта рукі, што ў абарону родны край прасцёр».

Усё прагрэсіўнае чалавечтва на баку в'етнамскага народа. Словы ўдзячнасці в'етнамскія паэты выказваюць сваёй людзям за іх брацкую падтрымку. Паэт Віль Ле ў вершы «Равнона з Леніным» запявае прамадыра сусветнага пралетарыяту: ...Правадыр рэвалюцыі, бядзіна наш Ленін, Я кланяюся табе, алякохадцы ў бой: Прав усё я праўду І прыйдз і Маўзалею, З перамогай праўду я — тваёй і сваёй.

Надзвычай цікавай нам уявіліца і лірыка в'етнамскіх паэтаў. Асабліва яна эмацыянальная і глыбокая ў паэту Хаанг Фыонга, Ань Тхо, Ван Дай, Хай Лен. Нагадаем радкі з верша «Дзве зоркі» — вочы сына» паэты Хай Лен:

РАДКІ З ПОШТЫ ТЭЛЕБАЧАННЯ

Гледзячы з цікавасцю сустрацілі шматсерыйны тэлевізійны фільм «Біяграфія майё рэспублікі». Які адлюстроўвае ў дакументальных кадрах жыццё, працу і барацьбу беларускага народа за 50 гадоў Савецкай улады. У адрас Мінскай студыі тэлебачання і дагэтуль, праз некалькі месяцаў пасля прэ'еры, ідуць водзвукі гледачоў. Радкі з гэтай пошты мы і друкуем сёння.

Я ПАГЛЯДЗЕУ ўсе серыі «Біяграфія майё рэспублікі». Яны зроблі на мяне і маю сям'ю глыбокае ўражанне. Мы дзякуем за вешу каштоўную працу, працу, якая прымушала і мяне ўзяцца за перо.

У гэтай карціне я ўбачыў сябе і многіх майё ровеснікаў. Я зноў духоўна перажыў тое, што перажыў мой народ у цяжкія гады франшысцкай акупацыі. Я ўбачыў сябе, канечне, не ў літаральным сэнсе слова, а ў чалавечай майё кахалення.

Па прафесіі я паравозны машыніст. Працую на магутным аячынным паравозе на Беларускай чыгунцы, у дэпо станцыі Ліда. Жанаў. У нас з Ганнай Аляксееўнай двое дзяцей. Старэйшы сын Уладзімір — цяпер студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, малодшы — вучыцца ў адзіначкай сярэдняй школе Ліды.

Мне ўжо за сорак. Але я адчуваю сябе яшчэ маладым і жыццёрадысным дзякуючы таму, што мы жыём і працуем у свабоднай краіне перамогага сацыялізма. І ў памяці нашай ніколі не забудуцца гады цяжкіх выпрабаванняў, пра якія расказаў «Біяграфія майё рэспублікі».

А. КРЫШНЕУ.

Ліда.

МНЕ І РАБОЧЫМ, якія глядзелі са мной тэлефільм, вельмі спадабалася, што створана дакументальная «Біяграфія майё рэспублікі». Мы зноў пабачылі, як квітнее наша Беларусь, рэспубліка, якая разам з усёй краінай несла пагібель франшызму, зрабіла значны ўклад у справу Перамогі. Які і пераканаўчы фільм.

Васіль БУРМАКОУ, рабочы саўгаса, Шумяцкі раён, Смаленская вобласць.

ПРАБАЧЦЕ, можа я не зусім добра выкажу сваю думку. Пасля прагляду тэлевізійнага фільма «Біяграфія майё рэспублікі» мне прыгадалася гады дзяцтва і захацелася напісаць аб гэтым. У 1941 годзе пайшоў на фронт бацька. Нас засталася чацвёра дзяцей з маці. У 1943 годзе франшысты забілі нашу маму і малодшага брацка. Фільм прымушў нас зноў хвалявацца і з пашанай успамінаць тых, хто здабываў Перамогу.

Пішу пасля прагляду фільма. Зераў у мяне звычайна і ганарова прафесія — 13 гадоў я працую на будаўніцтве. Будую родны Гомель. Часам бывае ў нас, будаўнікоў, такое адчуванне, быццам мы на бязвой вайне. І фільм падкрэсліў, што так яго і ёсць, бо свабоднай працы ўсе мы набліжам нашу краіну да светлай будучыні — камунізма.

Ф. КОЗЛІК, рабочы, Гомель.

НА МАЮ ДУМКУ, тэлефільм «Біяграфія майё рэспублікі» робіць гонар студыі Беларускага тэлебачання. Гэты твор з добрым густам, падрабязна і глыбока паказвае важныя моманты гісторыі сучаснай Беларусі.

Выказваю падзяку аўтарам і сваё жаданне яшчэ раз паглядзець гэты фільм на экране.

Ю. ДАРОЖКІН, навуковы супрацоўнік Інстытута фізіялогіі Акадэміі навук БССР.

М. САВІЦКІ. Пакарэнне смерцю.

Лягоўная ПАВЕРКА

Паэт Сцяпан Гаўрусёў напісаў паэму «Сунанья аркі» — аб першых пасляваенных гадах каласнай вёскі. Прапануем увазе чытачоў урынак з гэтай паэмы. ...Але спачынак быў кароткі: Пабраўшы вілы, граблі, косы, Людзей квяцістыя чародкі У натоўп зліліся стоголосы. А выган аж грамыць ад спрэчкі: — Адкуль пачнем! — Давайце з кіна! — З лагчыны лепш! — Хадзем да рэчкі! І вась — шчасліва хвіліна! — Луг зварнуўся ад гамонкі, Загук сардзітым чымалямі І дзедкі, толчучы рамонкі, Пабеглі ўскан за матылямі. Лістрават дзедок сівабароды, Пчалар па ўсёй арузе слышны, Крапак вышэйшай пароды — Шарахнуў мюрына сцябінны. Наўзбоч ішлі і Змітрок Аблога, Салдатак цпае вяршыца І сам Аўмен, пасля якога Былі ўстава, што іржышча. Ці то з ляноў, ці ад здору Касу ён ніс, як лук напаты, Каб не скубіна часам пята, Яна пракос свой гнала спорна, Хоць збілася на плечы хуста, І травы клаліся пакоўра, Расой успамына густа, Архіп ступаў ля Лістравенка,

Дарогай гулкаю, як бубен, Скрозь зямляч сенай пацярці, Імчаўся рысцо Янка Клубен з Чарныя дзядзька аднарукі. І коў падчэпаны вайсковы Пад старэйшай ішоў удала, Глушыя сонна завалювала, Лагчына сонна завалювала, Растацца Клубен быў не ў сілах З сядлом — пад кіны ўсё вёскі, Хаця Аўмен адзін падкрыла Злаўчыцца шымхуні на падноскі. Уточнык Шмайчанок Мікіта Бег напяркі з свабі бялюктам. — Ну, як тут! — З кінама будза квіта, Кавалек скончыў за балотам... — Ох, мала, мала... Жыта спее...

ВОДУКІ, АДАКАВЫ

МЕРЫ ПРЫНЯТЫ

29 ліпеня г. г. у газете «Літаратура і мастацтва» была надрукавана крытычная нарэспандэнцыя дырэктара Гомельскага Дома мастацкай самадзейнасці абсаўпрофа Э. Ярышоў «А Васянка слухае...», у якой ішла гаворка аб недахопах у рабоце Гомельскай абласной філармоніі. Намеснік начальніка Упраўлення па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР М. Колас паветамі рэдакцыі, што ў апошні час работа Гомельскай абласной філармоніі была ўсебакова прайсваена групай рэвізораў і па выніках рэвізіі прымаюцца адпаведныя меры, каб палепшыць дзейнасць філармоніі. Выканком Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных абмеркаваў вынікі рэвізіі і наклаў на ініцыятыўнае да дашування памылкі і парушэнні, у тым ліку на дырэктара філармоніі Вабілыкова А. А., адміністрацыйныя спяганні.

КАБ ПОТЫМ НЕ БІЦЬ СЯБЕ У ГРУДЗІ...

Дырэкцыя вытворча-тэхнічнага аб'яднання «Летапіс», абмеркаваўшы артыкул «Каб потым не біць сябе ў грудзі...» кандыдата мастацтвазнаўства С. Патронева (гл. «Літаратура і мастацтва» № 54 за 11 ліпеня 1969 г.) аб старэйшым дакументальным кінафільмаў аб дзеячых мастацтва нашай рэспублікі і выкарыстанні іх у вучэбным працэсе пры падрыхтоўцы студэнтаў тэатральна-мастацкага Інстытута, паведамляе, што за апошнія гады дакументалісты Беларусі стварылі цэлы рад кінатворцаў аб дзеячых мастацтва і літаратуры рэспублікі. Гэта кінастужкі пра акцёраў Б. В. Платонава, П. С. Малчанова, Г. П. Глебава, А. І. Ільініна і іншых.

У тэматычным плане аб'яднання мы маркнем і ў дашуванні зьярцання да вобразу дзеячых мастацтва. Так, сёлет паачта работа над фільмамі пра народных артыстаў БССР А. І. Клімаву, У. Корш-Саўбіна, Рычунюча сцэнарыі фільмаў пра Л. Р. Рахленку, Л. І. Рэжыцкую. Апрача гэтага, у кіначасопісах «Мастацтва Беларусі» і «Савецкая Беларусь» перыядычна змяшчаюцца сюжэты аб лепшых акцёрах і іх работах у розных тэатрах рэспублікі.

Пытанне аб дздыках кінанарысаў пра дзеячых мастацтва і літаратуры персанальна ў кожным асобным выпадку вырашаецца пры зацверджанні тэматычнага плана вытворча-творчага аб'яднання «Летапіс».

І. ПАСТУХОУ, дырэктар вытворча-творчага аб'яднання «Летапіс».

СПЯКОТНАЕ ЛЕТА

Не зніжыў з пояса баклажкі, І косы шорагі, і зноўка Раз-праз дзвігалі мнатушкі. Паставішы пад кустам боты, Архіп шырока крочыў босы, І кляў, саскачыў без работы, Вал даўметрагова пракоса. След гэтымі ў паўрашына, Вадой размыты вяснова, Нібы трыкошыны успаміны, Хаваў ён роспаю траваю. І калыхаўся луг шырокі, І даль ад кофтанка бялепа, І неба блекла, і ад сплёі Вярба над сажалкаю млепа. Схлыналі дні. Зелены конік Шумней кнуляў у душыным сене, І на балзодных падаюнках За дзень стамлялася прамяне.

Дарогай гулкаю, як бубен, Скрозь зямляч сенай пацярці, Імчаўся рысцо Янка Клубен з Чарныя дзядзька аднарукі. І коў падчэпаны вайсковы Пад старэйшай ішоў удала, Глушыя сонна завалювала, Лагчына сонна завалювала, Растацца Клубен быў не ў сілах З сядлом — пад кіны ўсё вёскі, Хаця Аўмен адзін падкрыла Злаўчыцца шымхуні на падноскі. Уточнык Шмайчанок Мікіта Бег напяркі з свабі бялюктам. — Ну, як тут! — З кінама будза квіта, Кавалек скончыў за балотам... — Ох, мала, мала... Жыта спее...

Не ўтой Янка ўздах глыбокі, — Калгас з уборкай не пасее... І, шорхнуўшы каян пад бокі, Зарнуў у зараскі аляхола. Каб на сплёўці зямлі таліну, Адуць — з зялёнай сваёй сховы — Ён незорок убацьку Міну. Пад мільвай засеяно салодка Драмаля, вызваліўшы грудзі, І матылькі сачыў дрыготка, Каб не спужулі яго людзі. Раўшача тугануў павадзец, Аж вецце сцёбнула па твары...

Стаяла сонца на заходзе, Клубіўся луг ад шывай пары, І надшыла хвіліна совам Зноў вылятаць на палыванне, Яно пад густым кустом лазовым Касцы шмыслі на паліне. На росных травах стлілі косы, Ноч сон нахлывала дарогам І месці, маршчыла небёсы, За кожны стог чапляўся рогам. Як рэха скруці перажыта, Што многіх з шчасцем разлучыла...

«У чыстым полі пад райкай», — Журботна песня загучала. І там, як на траве прыкаятай Вазрнілі блішчаты росы, — У словах тых, дыхнуўшы стратай, Свяціліся людскія слёзы. І перасмялялі губамі Напэй падхопілаў ўдоў, Бо над зялёнымі дубамі Настой струменіўся мядзю.

ЯК НАРАДЖАЕЦЦА РАДАСЦЬ

Усё гэта, вядома, было далёка ад перамогі, тым больш прышчывоў. Зусім не трэба было мець здольнасці медыума, каб адчуць: паводзіны Валахановіча вызначала чужая воля. Чыя? І тут не трэба было быць прарозліўцам, каб угадаць — Аліна. Яна, безумоўна, утаймавала яго, прымушала збабціца на абразы і прыняць удзел у кансіліуме. Утаймавала і прымушала — снідалама, рашучымі парозамі. Больш таго, хутчэй за ўсё прад'явіла нават ультыматум, каб муж-академік узяў хвората Васіля Патронева пад сваю магутную дзясніцу.

Гэта зразумець і адданы Аскоці, які, пачуўшы пра професарскі рогат, аж перасмыкнуўся ад крыўды. А потым — потым з прырасцю махнуў рукою і кнуўшы: «Я так і знаў!» — пашыоўваў з палаты.

Ала! Яна зноў умяшчалася ў жыццё Васіля Патронева, толькі ўжо як яго абарона. І было ясна, рабіла гэта праз добрую паміць аб ім, праз удачынасць-яму за перажытае. Або таму, што веццёла яшчэ надзею і не магла растацца з ёй.

Аднак чаму тады гэтак радасна смяяўся Валахановіч? Ці не таму, што яму не давяло крывіць душой і ўсё скончылася шчасліва, проста? А можа сама незвычайная сітуацыя, у якую ён трапіў не па сваёй волі, абудзіла ў ім нешта такое, што хоць і драмаля дагэтуль, але мучыла падушудна, а, правіўшыся, прынесла радасць. А можа адчуванне шчасця прышло ад таго, што ён здолеў пераступіць праз перашкоду, якую ніколі не спадзяваўся адолець. А пераступіўшы, далучыўся да нечага, што вельмі важна чалавеку.

Ці можа ўсё гэта толькі здавалася Васілю Патронева, чые думкі і фантазіі, узрушаныя перажыццям, не ведалі ўжо межаў? І ўсё-такі адно з'яўлялася бесспрэчным — не атрымаўшы поўнай перамогі, ён атрымаў не над сабой. Яно ўдалося пераадолець душка цяжкае — сінхуні з сябе тое, што вельмі перашкаджала жыццю і працаваць. Аказваецца, інерцыя часу і цяжар гадоў не такія ўжо ўсемагутныя.

Не, усё яго жыццё было сумленным служэннем запавятай справе. І аддаваў ён сябе Васілю Патронева ўсёго — без астатку. Гарэў, забываўся на сябе. Ненаві, як пракадаў праспект праз руны і каробкі, што здаваліся многім гаспадарнікам і людзям, якія завязлі ў надзвычайнае, ледзь не паруганкам, гатовы быў ахвяраваць сабою толькі б выйграўла справа.

Вакі пакуліў і спадчыню ўзору прытленнага характэра. І чым больш шчыдра на стварэнне іх расстраўвалі талент і праца, тым выдатнейшы былі яны. Прыгажосць як бы патрабавала ахвяр. Углытарны жа, чыстаган звычайна з'яўляўся найпершым перашкодам, пугам. І песпеху пры стварэнні прыгожана дамагаўся толькі таты, яму удавалася пераадолець іхняе супраціўленне. Ва ўсім разе так здавалася Васілю Патронева. Таму хацелася служыць больш вышчанага і марак ірасе, чым людзям. Быццам гэтай іраса магла існаваць у нас, сама не слугачы людзям. Быццам не змянілася само разуменне і прызначэнне ірасы.

Потым адзінства ірасы і часу стала больш відавочным. Прышліў, вядома, і шчырыя клопаты аб надзённым. Аднак і тады людзі не зрабіліся мернай усяму. Нена спрэчаюцца з Валаў, якая хваліла Віктара Сердэчнага за навадарства, ён кнуў: «Ладна. Няхай так. Але Віктар раней адно і лірыка — як бы яскравей выявіў сябе. А для мяне заўсёды на першым плане быў горад. Ёсць розніца!» І ў гэтым адбўўся ўвесь ён, Васіль Патронева. Горад!...

Коны народ перажывае свае зымы і вёсны было як мага больш. І на горадзе гэта павінна адбца найвыразней. Калі ж нешта становіцца на шляху да высокай мэты, мудрой, вымарковай, шукай новых, сваіх дарог. Вос тут Васіля Патронева часцей за ўсё і спасцігалі выдатна. Бо, апрача ўсяго, даводзілася канфліктаваць з часам. А час, як вядома, сам па сабе вялікая сіла. Васіль Патронева сямляўся ад барацьбы, рабіў памыліны, трапіў веру. Кавалескі меў рацыю, налі дакаваў яго, што ён не ўмеў збіраць лепшае, што ёсць у другіх, і ставіць гэта на службу агульнай справе. Але не менш бядой Васіля Патронева было жаданне прымірыць непрымырае. Цярпеннем

Аблакаўшыся карціна, Ля іх дзясніцы Мікіта І сам сабе ўсімхаўся — Ніна Вяла сонца саваніта. Не адставіў Змітрок Аблога, Падарыў сціпла голас зноўкі, Упершыню зірнуўшы строга. У твар сваёй змарынай жонкі Жаль аб часіне незваротнай У песню ўкладвала Хадора. Архіп з мадуіна маркотнай Перажываў маўліўла гора. Расчлўўся Лістрават плышчы — Цяклі па шочках слёзы дробна, Аўмен, узяўшы тон фальшывы Гугнява песню вёў асобна.

Туман снаваўся ў наваколлі, Я кучаравыя ягнаты. Дачка ў Хадоры на рыпале Драмаля, сплалішы ручаіны. І песня ціха калыхала Сон Веры чатырохгадовай. Якая стамлена ўздыхала Пад хусткай матчынай бародавай, І засмучоны погляд маткі Пляшчотна лашчы сціраючы: Нябжэтка ў ядзы-сладкіні Узгадаць сваю ўдзячціну!

Зашла песня — адгалоскі У сіняй далечы расцілі, Касцы гургом ішлі да вёскі, Траву выгортнулі талгалі. І толькі аднаго Аўмена Было не бачна. Ён — апошні — Пад пахай неўд бярэцца сена, Пракладваў след усміраем пошні.

перамагчы зло. Выступаў ён звычайна супроць актыўнага зла, адказваў ударам на удар, а не наступай сам. Яго мала турбавала, які чалавек рабіўся ягоным паліччэным або праціўнікам. Пад увагу бралася толькі адно — падзяляе той ягоныя погляды ці не, якую пазіцыю займае ў адносінах да завештай справы.

Скажы хто твой друг? І я скажу, хто ты. Гэтая ясна, як сонечная раіца, ісціна не даходзіла да Васіля Патронева. Нібыта падлога мог быць сапраўдным аднадумцам, а незгодны ў чым-небудзь абавязкова павінен быць яго праціўнікам. Інакш кажучы, чалавек, які мера ўсяму, зноў вышчываў з-пад увагі Васіля Патронева.

А погляды на архітэктур? Не — тысячы разоў — не! — сучасная архітэктур не проста стыль. Яна — сродак стварэння матэрыяльных форм калектыўнай жыццядзейнасці людзей. Яе задача — рабіць так, каб аспродзец, дзе жыўчыць вольныя праціўнікі, адпавядала б адносным між імі — высокім, багатым, кінучым. Аб ёй нехта меркаваць толькі тады, калі яна выглядае. Падае не ў знешніх упрыгожваннях, а ў дэмакратызме, у ідэале, які натхняе яе. Ды і задача дайдла — не толькі ствараць зручныя прыгожыя будыні, камплектаваць іх. Яна ў тым, каб заапечыць як мага хутчэй кожную сям'ю добрым жыллем.

Што ж датычыць шэрай аднастайнасці... Ёй, вядома, прыйдзецца абвясціць вайну, пераадолець яе, чаго б гэта ні каштавала. Але... але смяшна і недарэчна, ваюючы, кідаць з надзеяй позірк назад. Тут, відаць, трэба адкрываць новыя спадбы і новыя шляхі. Зыходзячы з самой задачы. Гэта адначасова паможа адкрыць і новую, нябачаную ішчэ прыгажосць, даць ёй крылы, сілу...

Гэтыя думкі пранізала Васіля Патронева, узрадала, амаладзілі яго і адначасова ляглі на душу спакоме. Павярнуўшыся тварам да сцяны, па-дзіцячаму паклаўшы пад шырку далонь, ён ляжаў і бланзатава ўсімхаўся.

Ян бы там ні было, а жыць і працаваць — раласць. Бо дабро, як бы цыжка яму ні даводзілася, усё роўна барэ верх. Во час, утрэце, працуе на дабро. Ды радасць, калі б не прыходзілася нешта перамагчы, была б не радасцю... Ну, а жорстнасць... Што жорстнасць? Калі яна не святая і на яе абрынуць лютасць людскіх душ — абавязкова адступіць. Таму што яна, як і подласць, заўсёды палахліва і працявае сябе, калі можа расперзацца і адчувае бездачнасць. Таму што сацыялізм — гэта рок і дыктатура працаўніка. А працаўніку непатрэбна жорстнасць. Навошта яна яму, калі ён будзе шчасце сабе і чалавечы? Хіба толькі падаўляць чужую жорстнасць...

IV

Гэтая Васіль Патронева чыла менш за ўсё. Пад вечар у палыў завітаў Кавалескі. Васіль Патронева і прышчы бацьчы яго акуратны, паднянутым, у паліто кі гарнітуры звычайна цёмнага колеру. У зваўнік яна расклістаным халатэ з кароткімі рукавамі Кавалескі выглядаў смяшным і нават бездачэпным.

Убачыўшы Васіля Патронева і Прыбыткова, ён шырока ўсімхнуўся і прывітальна ўзняў руку. — Ды тут, аказваецца, ляжаць лепшыя людзі рэспублікі, — выгукнуў ён. — Так? Хворыняк з набрынялым фіялетавым тварам неакі скручыўся і, накінуўшы піжаму на плечы, непрыкметна зігн за дзверыма. — Былія лепшыя, — патузаў сябе за баруду Прыбыткова. — Прыбядняйцеся, прыбядняйцеся, гэта, кажучы, часам памагае, — заемляўся Кавалескі. — Хочане, абрадуць? — Ну.

Ордэн Леніна атрымаўся, таварышы! Чувеш, Васіль Патронева? За вайну і за мір. Так што ты цяпер гадоўны архітэктар не проста горада, а ордэна Леніна горада. Была вядома, што Кавалескі сапраўды глыбока ўзрушваў і рабіў з яго ў той жа час Васіль Патронева заўважыў: «Скажы ён пра гэта, маючы нешта на месці. Аднак навіна здалася такой важнай, жаданай, што твар абдало холада і вочы ў вачынах патанулі ў слыхах. Спалатнеўшы, аамёр

КАЗКА ЗАСТАНЕЦА У СЭРЦЫ

Толькі пачаў гэтага казачніка ведаць, разгаворыўшыся па шпорок бетонным полі маскоўскага аэрадрому, зрываў з галоў капелюшы, падхопіў і нес некую ўбок словы — даводзілася ледзь не крычаць, каб пачуць адзін аднаго. І вось — магучае афрыканскае сонца быццам абрынула на нас вядомае святла. Ціхі ветрык, напоўнены дзівоўным водарам незвычайных кветак, ласкава пеціцца вачэй жывым. А нашыя паліто і цёплыя шапкі здаюцца такімі смешнымі побач з лёгкай вопраткай і амаль чорнымі тварамі егіпцянаў... Мы — у Каіры...

На вавочы

Усходні кірмаш у Каіры

«Канцэртная брыгада»

Прадавец апельсынаў

Будаўнікі Асуана

...Час баіцца пірамід

пасечаны шрамамі, якія пакінуў час, Сукі пясоч быццам шапціць над намі: «Хе-опс, Хе-опс, Хе-фрэн...»

Наш гід расказвае, расказвае... — У старажытны Егіпец вельмі прыгожа тлумачылі, што такое вечнасць: «Уявіце сабе алмазны куб, грань якога роўная дэжынні Ніла. Адзін раз у тысячу гадоў на гэты куб прылятае чорны крумкач і чысціць сваю даюбу аб алмаз. Час, за які даюба крумкача ператраць усе алмазны куб у попельце, — гэта вечнасць...»

Бісконцаў часу амаль фізічна адчулі мы, калі аўтобус спыніўся на некалькі хвілін сярод чорных скал Нубійскай пустыні. Дзіўны каларовы эффект ствароўчы чорныя, як вар скалы, напэўнасьці паліцы белым, быццам светлым паліца. А наватра навозна не вільготна, не! Маленькі, амаль мікракапічныя кропелькі вадзі быццам павілі над зямлёю, над паліцай, над скаламі. Сонечнае святло, драбніца ў кожнай такой кропельцы. І стаіць над усім будаўніцтвам зямлі тысячы вясёлкі!

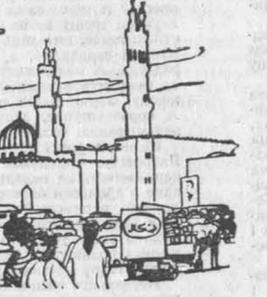
Вось ужо дзе адялі мы душу — нагаварыліся па-руску. Ды і не дзіва — бо за столькі гадоў супрацоўніцтва з нашымі спецыялістамі ледзь не ўсе будаўнікі-егіпцяне панавучыліся так-сяк разумець па-руску.

Егіпец — край кантрастаў. І кантрастаў велькіх. Толькі што мы разведзілі рукамі, калі дачаўся пра аб'ём работ, якія выконваюцца на Асуане і пра тое, што яшчэ трэба зрабіць. А яшчэ некалькі гадоў — і мы з самай, найбольш, сучаснай будоўлі на зямлі апынемся ў старажытнай «Даліне цароў» ля Луксоры. Тут у высечанай у базальтавых скалах грабніцы многа якую зарар захоўвалі егіпцяне муміі сваіх цароў. У грабніцах, у якіх праз базальтавы маналіт вядуць, здаецца, бісконцавы хады, здаіляешся майстэрству і доўгацярпліваці старажытных скульптураў. Агроністы пяскасці сцен шчыльна пакрыты філіграннай разбой, скульптурным рэльефам. Выкананыя з незвычайным майстэрствам, скульптурныя рэльефы Луксоры — велькіны ўзоры геніяльнай творчасці.

Гранд'бэндыя і храмы Луксоры. Напэўнаўраўнаў землераснані і вайскамі, якія яшчэ ў поўнай меры захаваў сваю велічнасць, закладзеную ў іх старажытнымі доўлідамі.

... 18 дзён праляцелі, як імгненне. Ніколі не забуду бласку афрыканскага сонца, сяброўскіх усмешак, велькіх старажытных помнікаў, напружанага рытму будоўляў, цішы пустыні, плаўнай волнаўсці Ніла. Захаваў усё гэта ў сэрцы, як цудоўную казку, якая будзе заўсёды са мной.

А. МОРСАЎ, мастак.

Стары горад

С ЕЛЕТА прагрэсіўнае чалавечта адзначае 1100-годдзе з дня смерці вялікага гуманіста і асветніка, стваральніка славянскага пісьменства — Кірылы, названага за энцыклапедычныя веды і валоданне пладцо мовамі філасофам. Разам са сваім братам Мэфодзіем, ён па запрашэнні князя Расціслава пераехаў у 862 годзе на Кіеў, а потым у Маравію, якая ўключыла ў тры часы вызваліцца ад засялення і апекі нямецкага каталіцкага духавенства. Геніяльныя браты паходзілі з Салуні (Салонікаў), дзе, наводзіць гістарычныя крыніцы, гаварылі «чыста па-славянску».

Пасля доўгіх пошукаў і пераадолення найважнейшых дыялектаў Кірыла стварыў першую славянскую азбуку, якая даскавала ў велькім дакладна перадавала ўсе нюансы і адценні фанетычнай і граматычнай сістэмы моваў славян. Смерць спыніла гістарычную дзейнасць геніяльных братоў у Маравіі, але вучні іх, пераехаўшы ў Балгарыю, прадоўжылі ў 885 і 886 гадах іх справу. Тут узнік на аснове Кірылаўскай азбукі багатага славянскага кніжнасці і дасягае высокага ўзроўня развіцця сама старажытнае са славянскіх літаратураў — літаратура стара-балгарская.

На Русі пісьменнасць узнікла яшчэ даўжэй да прыняцця хрысціянства. Аб раннім пісьменнасці на ўсходніх славян мова меркаваць па дагаворам рускіх князёў з візантыйскім дваром, падпісаным у самым пачатку (911) і на выхадзе (945) першай паловы X стагоддзя. Рускія гэтага не ўдзялілі на асаблівасці мовы, лексікі і стылістыкі. Калі першы з іх у значнай меры насычаны балгарызмамі, дык другі вызначаецца ўжо больш яркімі рысамі самабытна-рускага паходжання. Такім чынам у пачатку X стагоддзя руская пісьменнасць была ўжо досыць высока развіта. Але ўзнікла яна значна раней, яшчэ да стварэння хрысціянскіх місіянерамі, братамі Кірылам (827—889) і Мэфодзіем (815—885) славянскай азбуцы, замест якой спачатку ўжываліся лацінскія і грэчаскія літары.

Ужо ў тры дзесяці гады пісьменнасць на Русі рабілася настолькай жыццёвай неабходнасцю. І не патрэбы хрысціянскай рэлігіі, а перш за ўсё, пырніцы і разнастайныя гандлёвыя, культурныя і дыпламатычныя сувязі з захаднеўрапейскімі і азіяцкімі дзяржавамі ўпарта штурхалі «дзяржаўны і службавы мую» на авалоданне пісьменнасцю.

Будучы ўзаконеным у якасці

Больш таго, пісьменнасць прыняла і ў быт простага люду. Археалагічныя знаходкі прафесара А. Архіўскага ў Ноўгародзе, Віцебску, Смаленску і Пскове — граматы XI—XIV стагоддзяў, пісаныя на бяросте, — пераканаўча даводзяць, наколькі шырока ў тры часы працікала пісьменнасць не толькі ў вышэйшых сферах грамадства, але таксама ў асяроддзе гарадскога мяшчанства — рамеснікаў, гандляроў, промысловікаў. «Цялы новы свет адкрыўся даследчыкам пры вывучэнні тых

дзяржаўнай ідэалогіі Кіеўскай Русі, хрысціянства не толькі пачынае а звышчасна вярваным, яно пачынае перамацавацца ў народнае свядомасць, перамацавацца ў перамацаванне ладу і перамацавацца ў асяроддзе гарадскога мяшчанства — рамеснікаў, гандляроў, промысловікаў. «Цялы новы свет адкрыўся даследчыкам пры вывучэнні тых

Старажытнаўскае дзяржава сцінула, там чынам, з сабе архаічныя покрывы і праз адкрытае акно глянула на хрысціянскую Еўропу, яшчэ больш пэсна зблізіўшыся з перадавой культурой краін Захаду і Візантыйскай імперыі. Невялкая так шырока пачало распаўсюджвацца ў тую эпоху рукапісна-кніжніцае пісьменства, і навучанне на кнігах, перакладзеных спачатку з грэчаскай, стараўскай і балгарскай моваў на ўсуюну, у большасці выпадкаў, старажытнаўскае мову набывае на Русі дзяржаўную значнасць. Неўзабаве з'явіліся і арыгінальныя рускія творы — рэлігійныя і светскія. Галоўную ролю адгравалі тут манастыры і цэрквы, якім належаў манапольнае права на асвету і вытворчасць рукапісных кніг. «Гэтае вярхоўнае панаванне багаслоўя па ўсіх галінах разумення дзейнасці было ў той жа час ідэалагічным вызначэннем таго, што пачынае з'яўляцца найвышэйшым абав'язаннем і санкцыяй існуючага феадалаўскага ладу», адзначаў Ф. Энгельс.

Царкоўнікі і вучоныя манахі паспяхліва на поўную слух выкарыстаў дадзенае ім вялікім князем права, і акалічнасць гэтай мела, багаспэчна становіцца ўплыў на пашырэнне пісьменнасці і кніжнасці выдавецтваў наогул. Манастыры сталі буйнейшымі асветніцкімі асяродкамі, у якіх ствараліся школы пісьменнасці і рукапісных кніг і даволі значныя для тых часоў кнігасховішчы. Адсюль, з манастыроў, выходзілі вучоныя, таленавітыя літаратары, гістарыкі, лінгвісты, мастакі партрэтнага і фрэскавага жывапісу, бліскучыя прамоўцы-прапагандысты і папулярныя асветнікі.

Разам з тым хрысціянства не было пазбаўлена і вярхоўнага роду рэакцыйных сіл, якія вельмі часта былі прычынай масавага хваляванняў, бунтаў і паўстанняў «чорных людзей гарадоў і вёсак». Царква не толькі апраўдала імя бога прыгонніцкую эксплуатацыю смердаў, але і сама, будучы буйным феадалым землеўласнікам, не менш люта, чым прыгоннікі, эксплуатавала звычленага мужыка. Яна жорстка праследвала народнае мастацтва і на працягу многіх стагоддзяў вяла баялітасную барацьбу з народнымі

талантамі, у якіх бачыла носьбітаў «д'явольскага наслання». Народная творчасць старажытнаўскай Русі была, фактычна, пад забаронай царквы.

Усё тое лепшае з вусна-паэтычнай творчасці прапоўнаў мас, што дайшло да нас ад тых далёкіх часоў, мацнела ў працяглай барацьбе з царквою, а часам і з княжацкай уладай. Царква адноўна праследвала народную паэзію. Яна стала на варце павучальнага класа і зусім сцінула бачына ў фальклоры вызваленнае народнай самасвядомасці. На працягу стагоддзяў прадстаўнікі царквы выступалі супраць «д'явольскіх» народных звычаяў і вусна-паэтычных традыцый. Яшчэ ў «Правілах» царкоўных кіеўскага мітрапаліта Іаана (канец XI ст.) асуджанае на «скокі, гудзенне і плясканне» на вяселлях у «меншых людзей». Манахі заклікалі хрысціян: «Смежа бегай ліхора, скармараха... і гудзі і свірца не ўвайдзі ў свой дом».

У вуснай паэзіі народа царква бачыла сваёго непрымыслимага ворага. Яна разглядала жывое мастацкае слова «меншых людзей» як магучую слух, здольную падарваць асновы праваслаўна-хрысціянскай рэлігіі і княжацкай улады... Першая беларуская друкаўная кніга выдана велькім гуманістам і асветнікам Скарынкам у 1517 годзе ў Празе чэшскай. З «лёгкай рукі» беларуска першадрукара на працягу другой паловы XVI і ў XVII стагоддзяў узнікаюць беларускія друкарні ў Нясвіжы, Лоску, Заслаўі, Кудэні (ля Оршы), Слуцку, Магілёве і іншых гарадах.

Аднак пасля на працягу стагоддзяў беларускае пісьменства слова было пад забаронай, беларускае кнігадрукаванне па сутнасці не было. Адраджаліся яно мараўна і паўтала. Да 1817 года дзейнічалі толькі два кніжныя прыватныя беларускія выдавецтвы ў Вільні і Пярэярочы, якія выпусцілі ў свет лічаны дзесяці кніжкі.

І толькі пасля Вялікага Кастрычніка з'явілася ў Савецкай Беларусі буйная выдавецтва з выдатна абсталяванымі навейшай паліграфічнай тэхнікай друкарнямі, якія выпускаюць сёння мільёны экзэмпляраў кніг на беларускай мове.

Пасяная геніяльным Кірылам добрае, разумнае сем'я даю ў наш час выдатны плён. І народ з глыбокай сардэчнай удзячнасцю шануе памяць вялікага стваральніка славянскага пісьменства.

С. МАЙХРОВІЧ.

ЛЯ ВЫТОКАЎ СЛАВЯНСКАЙ КУЛЬТУРЫ

грамат. — кажа акадэмік Б. Рыбакоў. — Гандлёвыя пагадненні, прыватныя лісты, паспелыя запіскі, пасланыя з ганцом, справаздачы аб выкананні гаспадарчых работ, данасены аб паходзе, запрашэнне на хаутуры, загады, вершы і многае, многае іншае раскрываюць нам гэтыя выдатныя дакументы, якія зноў пашырваюць шырокае развіццё пісьменнасці сярод рускіх гараджан». Хрысціянства Русі мела, багаспэчна, прагрэсіўнае значэнне ў свой час, і пераход усходніх славян ад азычаскіх вераванняў да хрысціянскай рэлігіі быў значным крокам наперад па шляху да цывілізацыі. «Афіцыйнае прыняцце хрысціянства Руссю мела, — як адзначае выдатны савецкі славяназнаўца Д. Ліхачоў, — велькі вялікае значэнне ў развіцці і распаўсюджванні пісьменнасці. Хрысціянская, царкоўная пісьменнасць садзейнічала ўпарадкаванню арфаграфіі, прыёму пісьма, устанавіла пісьмовую мову, без чаго пісьменнасць не магла атрымаць дастаткова глыбокага развіцця».

Будучы ўзаконеным у якасці

УЗНАГОРОДЫ САВЕЦКІМ ФІЛАТЭАІСТАМ

Надаўна зачынілася Сусветная філатэлістычная выстаўка «Сафія-69», якая праходзіла ў Народнай Рэспубліцы Балгарыі пад дэвізам «Філатэлістыка і культура ў сучаснае ўзростнае».

На выстаўцы дэманстравалі разнастайныя калекцыі — генеральныя, тэматычныя і спецыяльныя: знішчаныя паштовыя маркі, дамачарныя пісьмы і іншыя філатэлістычныя матэрыялы з усіх кантынентаў зямнога шара.

Савецкія калекцыянеры паказалі 43 калекцыі, з іх найбольш цікавыя «У. І. Ленін», «Вучыне Маркса ўсемагутнае, таму што яно правільнае», «Гэтага забіць нельга» (аб ахвярах фашызму), «Савецкая Армія на вярце міру», «Чалавек пазнае Сусвет», «Палеты савецкіх масіных караблёў», «Мастацтва калекцыянаў народнага ўзростнага», «Паштовыя маркі Расіі і СССР», «Пушкін — горадзец чалавечы» і іншыя.

Даволі багата была прадстаўлена Беларускае рэспубліка. Упершыню Міністэрства сувязі БССР выставіла дзяржаўную калекцыю марак, канвертаў і спецазначэнняў «Савецкае Беларускае». На выстаўцы былі прадстаўлены і тры беларускія калекцыянеры: Алег Грубіч, работнік «Саюздруку», інжынер Адальф Башчэўскі і архітэктар Акаціён Гуля.

Асаблівым поспехам на выстаўцы карысталася калекцыя марак Анатолія Гуля. «Савецкія маркі», якія Шмат пісалася ў балгарскім друку пра калекцыю Адальфа Башчэўскага «Ахова здароўя СССР», «Міжнароднае юры», якія складалася з прадстаўнікоў 21 краіны, даю высокую ацэнку калекцыям савецкіх філатэлістаў — амаль усе яны ўзнагароджаны медалімі. Члены Усеазаўнага таварыства філатэлістаў атрылі ў гэтым годзе 4 дыпломы.

Адн.

Горад Друя. Тут мянуе Дзвіна з Даўгавай. Фота С. ПАПАРА.

ЧЫТАЙЦЕ І ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Пачалася падпіска на газеты і часопісы на 1970 год. Звяртаемся да вас з просьбай: своечасова, не адкладваючы на апошні тыдні года, падпісвайцеся на газету «Літаратура і мастацтва»!

Газета разлічана на шырокае кола творчай інтэлігенцыі, работнікаў культуры, кінэфікацыі, аматараў літаратуры і мастацтва. На старонках газеты вы зможаце прачытаць новыя аповяды, вершы, урывкі з раманаў і аповесцей беларускіх пісьменнікаў, рэцызі на кнігі, спектаклі, кінафільмы.

«Літаратура і мастацтва» знаёміць чытачоў з тэатральным, музычным, архітэктурным, культурным жыццём рэспублікі, друкуючы выступленні пісьменнікаў, журналістаў, дзеячоў культуры і мастацтва па грамадскіх, прафесійных, маральных, этычных праблемах. Шырокае адлюстраванне знаходзіць у гэтым пытанні вытворчай эстэтыкі.

Падпіска на газету «Літаратура і мастацтва» прымаецца без абмежавання ў гарадскіх аддзяленнях «Саюздруку», у канторах і аддзяленнях сувязі, а таксама грамадскім распаўсюджвальніцкім друку.

Газета выходзіць два разы на тыдзень.

ПАДПІСНАЯ ЦАНА:

на год	— 4 руб. 20 кап.
на 6 месяцаў	— 2 руб. 10 кап.
на 3 месяцы	— 1 руб. 05 кап.
на 1 месяц	— 35 кап.

У розніцу газета паступае ў абмежаванай колькасці.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БОУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНКАЎ, К. П. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЭН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЎ, У. Л. МЕХАЎ [адказны сакратар], Р. К. САБЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. КАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўтаран і пятніцу.

ЯК НАРАДЖАЕЦА РАДАСЦЬ

[Заканчэнне. Пачатак з 3-й стар]

Мусіць, Нававульскі перад гэтым званіў Віктару Сярдзюку, Валі, бо яны нежы ўжо вельмі даручы і разам з'явіліся ў палаце.

Прынеслі вяртукі. Наталія Іванаўна, засмучаная, ціха, падрыгвала пакуначым лярэсваў, прымысла прыняць на дарогу таблеткі, парашкі.

Прысутнасць Кавалеўскага надавала зборам нейкую ўрачыстую незвычайнасць. Але адначасна рабіла іх у вачах Васілія Патрывіча падобнымі на гульню. Узнікла нават адчуванне, што ён у змове з Кавалеўскім, і яны паклікаваюць з балычымі парадкаў.

Гэтае ўражанне ўзмацнілася, калі Васіль Патрывіч, якога пад рукі падтрымлівалі Валя з Віктарам, выйшаў у калідор. Некалькі ўрачоў і медысцёр на чале з Аскоцім выстраляліся ў рад супраць дзвярэй. Непадалёк тоўпіліся хворыя.

Разв'ятыя і дзякуй, галоўны, — падказаў Кавалеўскі, і Васіль Патрывіч здалося, што той па-зможніку падмігнуў яму, патрабуючы, аднак, каб ён не ўздумаў упарціцца або вышпуніць яго-небудзь коніка.

Як на ўрачыстым прыёме, Васіль Патрывіч пайшоў уздоўж шэрагні, кіляючыся і паціскаючы кожнаму руку. Ды Наталія Іванаўна і яны — маленькая, у гадах жанчына — спыніліся і, нізка схіліўшыся, пацалаваў ім рукі. Але, калі чарга дайшла да Аскоціна, замарудзіўся. Аскоцін стаў, на-гаспадарку ўпершы руку ў сягнуто, і велькі ўсмехаўся. Толькі ў прыжмурках, колеру сцелага жоўда, вачах стыла чаніканне надобрага.

Пакуль ён шкандыбаў па пакоях, усе хадзілі следам за ім, як за дзіцём, і цяпер агрудзіліся ў дзвярах.

— Добра, што вы забралі мяне адтуль... — з удачнасцю прамоў ён, ніваючы ім галавой.

— Не ўспамінай і супакойся, — не дае яму гаварыць Валя і падыша да яго. — Табе трэба легчы...

У пасцелі, удыхаючы пах свежаймытых прасцін і навалак, знемагаючы ад прыянага, амаль непрытомнага бяссілля, Васіль Патрывіч праспяваў:

— Сыграй, Віктар, што-небудзь з Бетховена... Там ёсць ноты...

Яго слухалася таксама, як малогі, і Віктар пайшоў да піяніна. Спальня і сталовае былі сумеснымі, але праз дзверы піяніна не было відаць. Васіль Патрывіч чуў, як зарыпела круглая крэсла і Віктар беражліва адчыніў вечка. Узды першыя акорды, і сталовую напоўнілі чароўныя гукі «Мясачнай санаты». Здаіляючыся, як Віктар угадаў, што яму якраз трэба, Васіль Патрывіч, каб не заплакаць, заплюшчыў вочы. Але хваляванне, як і бясілле, здалося прыемным, і на Васілія Патрывіча пачаў спускацца спакой.

Валя бачыла, як, бляднеючы, спанінае яго твар, як на ім разгладжваюцца маршчыны і праступае яснасць. Маршчынаў яна пачынала, твар заблажы, але думалася не аб гэтым. Валі раптам страціла захапленне расказаць пра сваё і Васілія Патрывіча пакуты, пра Віктара, пад ігру якога ўвачыліці засынаў муж, пра Леўзю, чый лёс, мусіць, нітаваўся з Віктаравым.

«Добра, здаецца, вытрымаў. Перамог не толькі хваробу, — думала яна пра Васілія Патрывіча. — А мог вразумаць — гэта сцігна, і спаваць. Вядома, жыць з ім стала б легчай, але... але велькі сумна. Хоць цяпер... мабыць, дзвядзецца шмат ад чаго адрацацца... А можа і сапраўды

...Нікогда не поздне снова. Начать всю жизнь, начать весь путь. И так, чтоб в прошлом бы ни слова, Ни стопа бы не зачеркнуть...»

ХЛЕБАЧАННЕ

12 верасня

Першая праграма, 9.10 — тэлебачанне — школы, Беларускае літаратура, 9-ы клас. «Янка Купала — народны паэт», 9.40 — «Усёго тры ўзросці», Кінафільм, 10.00 — «Навіны» (М), 10.15 — «Дзіцячыя». «Чулы прыроды», Перадача з Калінінграда 10.30 — «Табэ — жаданне», 11.00 — «Радыё творчасці». Да Усеазаўнага выстаўна-конкурсу твораў самадзейных мастакоў дэкарацыйнага мастацтва і майстэрстваў народнай творчасці. Перадача з Кішынёва 16.45 — праграма перадачы 16.50 — «Навіны» (М), 17.00 — «Дзіцячыя». «Словы кучэўскія», 17.30 — «Дарогі ваінова-героў», Перадача з Гродна, 18.00 — «Пісьмя Уліана», Да 200-годдзя з дня нараджэння І. П. Натварэўскага, 18.30 — «Дзіцячы экан», «Словы Яўска», Мультыплікацыйны фільм, 18.40 — «Наваграма навіны», 19.00 — «У. І. Ленін. Хроніка жыцця і дзейнасці», «Сям'я Ульянаўска», Мастацкі фільм (М), 19.30 — «Навіны і навіны», 21.15 — тэлевізійны тэатр мініяцюр, «13 красаві» (М), 22.15 — «Камантарый дзень», «Урадышай» — у асяродку, «22.20 — «Навіны страл» — да вяселья мэты! Па матэрыялах міжнароднага Наряду навуменічных і рабочых партый у Маскве, 22.45 — «Канцэрт астралянага аркестра пад кіраваннем А. Гарбачы (М), 23.45 — навіны (М).

Другая праграма, 17.00 — для дзяцей. «Савецкія зоркі» (М), 17.30 — «Далоні пакуць хлебам», Тэлеаналіза, Перадача з Раствона-Дона, 18.00 — «Навіны», «Міжнароднае слова года», праграма Перадача з Ленінграда, 20.30 — «Хто верніцца — дакажа», Мастацкі фільм «У дзв'юх вачах татаў і татаў», «Што Вам у гэтым Ніжнім», Кінафільм, 22.05 — рэклама, аб'явы, 22.15 — «Кніжчыя дарогі далёкія», Турысцкі альманах (М).

13 верасня

Першая праграма, 8.25 — праграма перадачы 8.30 — для студэнтаў вучы, «Фізіка», II курс, 9.00 — «Гімнастыка для ўсёх» (М), 9.45 — «Навіны» (М), 10.00 — «Будзьце індывідуальнымі», 10.30 — «Гаспадарчая рэформа ў дзевяці», Перадача з Ленінграда, 11.00 — «Жыццё татаў», Так пачынаецца балет (М), 12.00 — «Вячэрні планетарыум», Міжнародны атляд 12.20 — «Музычныя шпатуляты», 12.30 — «Слобар і чарныя», Тэлевізійны шахматы, прывітаеся газеце «Труа», 13.00 — «Канан кароткаметражнага фільма», «Агрэс», 13.35 — «Вялікі чарны», Тэлевізійны шахматы, шашковы клуб, Аматырам шахмат, 14.00 — «Велі», Перадача з Сараева, 14.30 — «Навіны», «На вярхоўнае тэлебачанне», 16.00 — «Здароўе» (М